

ben kell birnia az életre való üzleti szellemet. E nélkül épen a fanemnek megválasztásában követheti el a legvégzetesebb tévedéseket, s tehet legnagyobb kárt, ha nem figyel, az erdő tulajdonosának.

A vadászat közgazdasági fontosságáról.

Közlő: Egervári Egerváry Gyula, kir. vadászati felügyelő.

Ha a vadászatot nemcsak mint test-edző, lelket üdítő sportot tekintjük, hanem mint közgazdaságunknak egyik fontos tényezőjét: valóban meglepő eredményekhez jutunk, a melyek közül csak a tisztán pénzbeli jövedelmezést említve meg, bátran állithatjuk, hogy a vadászat és illetve a vadtenyésztés számos millió forinttal emeli a közvagyonot.

Bár a vadászat nem bir többé oly nép-fentartó hivatással, mint az ősidőkben, de a földbirtokra, az iparra és kereskedelemre való kihatásában a közvagyonosodás és a jólét sokkal hathatósabb eszközöként jelentkezik ma, mint régente. Az emberi tevékenység s a művelődés előhaladása, folyton tökéletesbülő kereskedelmi viszonyaink és olcsó közlekedési eszközeink mellett e téren is megtermették gyümöleseit és oly fontosságra emelték a vadászatot, a melyet az egész művelt világban sehol sem fognak ma már kicsinyleni.

Mert tény az — miként bold. Keleti Károly, az »Orsz. m. vadászati védegyelet«-nek azon időben alelnöke, mondotta egy alkalommal a »Vadászlap« hasábjain — »hogy a vadászat, a törvénybiztosította óvás és ezen alapuló gondozás folytán mind tömegesebben termelt és nevelt vad értékesi-

tése, a vadászterületek rendezése s a községi területek kötelelességszerű bérbeadása által egyik folyton erősödő tényezővé vált a földbirtokos-osztály vagyoni viszonyaiban, — míg az általa szolgáltatott egészséges és aránylag olcsó táplálékkal a népesség nagy részének élelmezésében s így közegészségügyi szempontból is mind fontosabb szerepre készül. »

Ezeket előrebocsátva, itt csak futólag kívánom megemlíteni, hogy míg a vadtenyésztésből a földbirtokosok, az ipar és kereskedelem egyformán jelentékeny hasznot huznak: addig a községi és törvényhatósági vadászterületek köteles bérbeadásából és a vadász-ebek után kirótt eb-adóból a községek, illetve vármegyék, a vad-fogyasztási adóból pedig az állam és a zárt városok s végül a fegyver-adóból és a vadászati adóból, valamint a vadász-bérletek utáni III. oszt. kereseti adóból, ugyancsak a kincstár, oly tekintélyes összeget vesznek be évenként, hogy a vadászat-nyújtotta közvetlen és közvetített bevételeket — a vadászati kihágások után kirótt büntetéspénzekből befolyó immoralis jövedelmek teljes figyelmen kívül hagyásával is — bizonyosan lehet több millió forintra becsülni.

Mielőtt ezen állítás bővebb bizonyítása végett a csatolt kimutatások részletezéséhez fognék, utalni kívánok még arra, hogy a vadászat, mint az az után élő ezer és ezer alkalmazott vadász-család kenyérkereseti forrása: még társadalmi tekintetből is kiváló fontossággal bír, — melyet tehát ily kiváló helyzetében az államhatalomnak óvni, fejleszteni és annak jövedelmezőbbé tételén munkálkodni: kötelessége. Ebből a szempontból csak hálás elismerés kísérheti minden oldalról a nagyméltóságú földmivelésügyi minister urnak ama bölcs elhatározását, hogy a vadász-szak-

vizsgák létesítését elvben elfogadva és tárczája keretében a vadászati ügyek szakszerűbb kezeltetését is biztosítva: általában a hazai vadászati ügy emelésére is irányítja figyelmét.

*

A vadászati közgazdasági jelentőségét az évi lelövés adatai bizonyítják legfényesebben s azért mindenütt, ahol a vadászat eme fontos jelentőségét felismerték, nem késtek az évi lelövés adatainak összegyűjtéséhez hozzáfogni, hogy azokból az okszerű vadtenyésztés hasznosságára következtetéseket vonhassanak. Így látjuk, hogy Németországban, Ausztriában, Csehországban, Stájerországban stb. — mint a vadtenyésztés tekintetében is nagyon előrehaladott országokban, a kormányhatóság évenként összegyűjti a vadlelövési adatokat s azokat a szaktudomány céljaira feldolgozva, megfelelő módon évenként nyilvánosságra hozza. Ezen adatokból megtudjuk, hogy:

1. P o r o s z o r s z á g 348,331 □ kilometernyi területén s »Zeitschrift des königlich preussischen statistischen Bureau's« 1887. július—decemberi füzetében megjelent közlemény szerint: 1885. évi ápril 1-től 1886. márczius 31-ig 11.824,096 márka értékű vad ejtetett.¹⁾

2. A u s z t r i á b a n é s t a r t o m á n y a i b a n 1886-ban, egy hivatalos kimutatás szerint: 1,426.000 mezei nyul, 1,327.000 mezei fogoly, 105.517 fácán stb. — összesen körülbelül 3 és fél millió forint értékű vad lövetett.²⁾

3. A u s z t r i á b a n é s t a r t o m á n y a i b a n 1887. évben összesen 3,152.121 drb vad, közte 1,438.134

1) »Vadászlap« 1888. évfolyam 293. oldal.

2) U. o. 1887. » 313. »

mezei nyul, 1,336.934 fogoly, 102.748 fácán stb. került terítékre.¹⁾

4. C s e h o r s z á g b a n 1887. évben, (mely év vadászatilag véve közepesnek tartatott), c s u p á n a f o n t o s a b b vadakból 1,077.955 drb vad, közte 512,423 mezei nyul és 499.935 fogoly lövettet.²⁾

5. C s e h o r s z á g b a n, a helytartóság által közzétett hivatalos statisztikai adatok szerint 1890-ben 1.241,012 drb vad, közte 521,559 mezei nyul, 528,117 fogoly, 52,184 fácán stb. lövettet.³⁾

6. A u s z t r i á b a n é s t a r t o m á n y a i b a n 1890. évben — az osztrák földmivelésügyi ministerium által 1890. évről kiadott hivatalos statisztikai évkönyv adatai szerint — Dalmácia vadlelövését ide nem számítva 3,270.107 drb vad, közte 1,395.838 mezei nyul, 1,105.579 fogoly, 152,796 fácán stb. lövettet.⁴⁾

7. C s e h o r s z á g b a n 1874-től 1882-ig Dinitz L. fővadászmester adatai szerint 8,444.749 drb vad, közte 3,226.980 nyul, 4,067.970 fogoly és 310.872 fácán lövettet.⁵⁾

Ezen érdekes statisztikai adatokat a mi viszonyainkkal összehasonlítva, két igen figyelemreméltó körülményt tudunk meg, és pedig először is azt, hogy a terület-nagyság tekintetében hazánknál csak 26.029 □ kilometerrel nagyobb P o r o s z o r s z á g n a k évi vadtermelése körülbelül hétszer oly nagy, mint a mienk; a területre háromszorta kisebb Csehország évi vadlelövése pedig csak alig marad mögötte a mienk-

1) »Vadászlap« 1888. évfolyam 424. oldal

2) U. o. 1890. » 254. »

3) U. o. 1892. » 55. »

4) U. o. 1892. » 490. »

5) U. o. 1886. » 30. »

nek, a mi, tekintve a vadállománynak már ezen adatokkal is eléggé beigazolt nemzetgazdasági fontosságát, mint e téren tapasztalható kedvezőtlen viszonyainknak feltűnő bizonyítéka: mindennél hangosabban követeli vadászati ügyünk erőlyesebb fejlesztését.

*

Hazánkban a vadlelvési adatok összegyűjtését a »Vadászlap« kísérllette meg legelsőbben, azonban meggyőző statisztikai adatok gyűjtése magán uton oly nehéz, mondhatni kivihetlen vállalkozásnak bizonyult, hogy azzal ismételt kísérlet után, végleg föl kellett hagynia.

Az első uttörő munkálatot e tekintetben Bedő Albert rsz. főerdőmesternek: »A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása« czimű nagybecsű munkájában találjuk, a hol Magyarország 1884. évi vadlelvése a hivatalos uton beszerzett adatok alapján 1,041.484 drb különböző vadban nyer kifejezést. Ezen idő óta hazánk év vadtermeléséről összesítő kimutatások nem jelentek meg, bár a földmivelésügyi m. kir. ministerium erdészeti osztálya 1885-től kezdve folyton nagy buzgalommal gyűjtöttei a vadlelvési adatokat. Most, hogy a kormányhatóság a vadászatra is mindjobban kiterjeszti figyelmét: a földmivelésügyi ministerium erdészeti osztálya is megragadva az alkalmat, feldolgozta e becses adatokat, a melyeknek alapján hazánk vadászati viszonyait, ha nem is egész teljességében, mert a hivatalosan gyűjtött adatok sem ölelik fel az ország összes vadászterületeit — de legalább megközelítő bizonyossággal megvilágíthatjuk.

Hazánkban 1329 □ mértföld erdő, 3574 □ mértföld mező, 4903 □ mértföld összterülete az említett hivatalos kimutatásokban 796 □ mértföld erdő, 1225 □ mértföld mező, összesen tehát 2021 □ mértföld területtel van kép-

viselve, vagyis az erdőterület 60, a mezőterület 34, az összterület 41%-ával. Dunántul területének 46%-ával; Dunáninnen 58%-ával; Tiszáninnen, melynek 65%-át részben összefüggő rengetegekben erdő borítja, 24%-kal, Tiszántul, melynek csaknem 77%-a erdőtlen síkság, 33%-kal, végre az erdélyi részek 43%-kal.

*

A II. kimutatás 1-ső táblázata vadnemek szerint ki-tünteteti az egyes évek lelövését és ezeknek 7 évi átlagát Ezen kimutatás szerint az 1891. évi vadászati eredmény 571.314 drb hasznos és 291.235 drb kártékony és ragadozó, összesen 862.549 drb vaddal az 1890-ki legkedvezőbb eredménnyel: 1,011.573 darab hasznos 310.682 drb kártékony, összesen 1,322.355 drb vaddal szemben: a hasznos vadban 440 ezer darabbal kedvezőtlenebb volt.

A hét évi lelövés átlagaként 750.467 darab hasznos azaz élvezhető és 273.375 drb kártékony és ragadozó (ebben körülbelül 70.000 drb mint bunda és prém értékesíthető), összesen 1,023.840 drb vad, terület-egységenkint (1 □ mfd = 10.000 holddal à 1600 □ öl) 857 drb hasznos, 313 drb kártékony és ragadozó, összesen 1170 drb vad esik körülbelül 1000 frt értékben.

A területegységnek ezen átlaga természetesen tetemesen változik a területnek vadbősége arányában; a mig ugyanis (az összes lelövést véve számba) Gömörvármegyében 130 drbra, Csikban 60 drbra, Máramarosban 38 drbra leszál: a vad-dús vármegyékben (Pozsony, Nyitra) a 2800—3000 drbot meghaladja.

A mint a szóban forgó 7 évben a lelövési eredmény különösen a piaczi vadaknál (szarvas, őz, erdei (vaddisznó), fácán, fogoly, fűrj, vadkacsa és főképen nyul) a kedvező, illetve

kedvezőtlen viszonyoknál fogva, egész a 200.000 darabig ingadozott, a havasi vadaknál, a kártékonyaknál és ragadozóknál igen lassu, de következetes emelkedést tapasztalunk, a mi a vadóvás erélyességére kedvező bizonyíték.

A vad szaporaságára nézve Dunántul és Dunáninnen versenyeznek egymással. Legjobb tanúságot tesz erről a piaczi vad évi átlag-lelövésének kimutatása, a mely szerint Pozsonyvármegye területének körülbelül $\frac{1}{3}$ -a 93 ezer, Nyitravármegyének nem egészen $\frac{1}{3}$ -a 81 ezer, Somogyvármegyének körülbelül fele 92 ezer, Pestvármegyének körülbelül $\frac{4}{5}$ része 73 ezer, Vasvármegyének nem egészen $\frac{1}{4}$ része 62 ezer drb vadat szolgáltathat évenként a piacra stb.

Nyulban leggazdagabbak: Pozsony, Nyitra, Somogy, Vas, Sopron, Pest. — Fogolyban: Pozsony, Nyitra, Somogy, Vas. — Fáczában: Somogy, Pozsony, Nyitra, Vas, Pest, Sopron, Moson. — Szarvasban: Veszprém, Pest, Komárom, Pozsony, Zala, Somogy. — Őzben: Somogy, Nyitra, Pozsony, Moson, Arad, Sopron.

A II. kimutatás szerint évi átlagként kitüntetett 750 drb hasznos vad 1,754.798 *kg* élvezhető hust, 5355 *kg* (4520 pár) agancsot illetve szarvat; ezenkívül ugy a hasznos vad mint a körülbelül 70.000 drbot tevő kártékony és ragadozó, 6390 *kg* zsiradékot és körülbelül 390 ezer darab bőrt, bundát és prémet szolgáltat 867 ezer frt értékben.

A II. kimutatásban felvett súly- és érték-egységekre nézve a következőket kívánom megjegyezni. A szarvas-vad élvezhető husának átlagos egység-súlyaként felvett 70 *kg* különösen azért, mivel az agancsosra, sutára és borjura egyaránt vétetett fel, átlagos egységnek első pillanatra talán tulzottnak tünik fel. Ámde a »Vadászlap« 1885. évi 29. számában a 389. oldalon közzétett kimutatásban felsorolt 50

drb agancsosnak átlag darab-sulya 197·5 *kg*-ot mutat kizsigerelt állapotban (a legnehezebb 250 *kg*, a legsilányabb 134 *kg*). Azon esetleges ellenvetéssel szemben, hogy e kimutatásban oly agancsosokról van szó, a melyeknek agancsai — a mint tényleg történt is — kiállításba küldettek, hordozóik tehát csakis kiváló példányok lehetnek: utalok két löjegyzekekre, melyekben nem válogatott darabok szerepelnek, de a melyek az egész lelövést felölelik: gróf Festetics Tassiló keszthelyi és berzencei (dunántuli) uradalmában 1885. szeptember és október havában lőtt 40 drb agancsos átlagos darab-sulya 145·5 *kg* (a legnehezebb 184 *kg*, a legsilányabb 120 *kg*; lásd. 1885. 31. sz. »Vadászlap« 413. old.) és gróf Forgách Károly ghymesi uradalmában 1886. szeptember és október havában lőtt 16 agancsos átlagdarabsulya 136 *kg* (a legnehezebb 185 *kg*, a legsilányabb 97 *kg*); ha a 3 drb csenevész, mely e löjegyzekekben összesen 303 *kg*-mal van kitüntetve, leszámítjuk: a 13 agancsos átlagos darab-sulya 152 *kg*-ra emelkedik. Az átlagok átlaga ez utóbbi két löjegyzeknél, a legkedvezőtlenebb számítással t. i. beleértve a csenevészeket is: 140 *kg* a kizsigerelt agancsosnál. Ha a kizsigerelt agancsos értékesíthető, husát — elég kedvezőtlenül — csak 70%-kal számítjuk (a nemzetgazdászok az élő állat 65%-át számítják husnak): az értékesíthető hus átlaga darabonkint 98 *kg*.

Darab-egység-értékként a vásárra kerülő vadaknál (mint őz, császármadár, szalonka, fogoly, nyul, vadlud, vadkacsa) ugy a szőrmeéknél is, a csak némileg kedvező értékesítéssel könnyen elérhető piaczi árak szerepelnek.

*

Vadbőség tekintetében Dunántul és Dunáninnen azok a vármegyék állanak első sorban, hol tág és lapályos

mezők csenderesekkel, ligetekkel, sík erdőkkel váltakoznak; hol bő élelem és tenyésztésre alkalmas fedett és rejtőhelyek kínálóznak. Aránylag igen szegény Tiszáninnen összefüggő nagy és bérczes erdeivel és a Királyhágón tuli részek, míg Tiszántulnak egyes lapályos vidékei csaknem dunántuli vadbőséggel dicsekedhetnek.

Nemzetgazdasági szempontból a szarvast, erdeit és az őz-vadat megelőzi a nyulvad, melyből egyes vármegyéből 50—60 ezer; a fogoly, melyből 60—65 ezer; a fáczán, melyből 10—15 ezer drb kerül évenként piacra és a fürj, melynek lelövése pusztán Torontál vármegyében 20—30 ezer közt váltakozik.

Szörmeiket természetszerűen inkább az összefüggő, tág erdők szolgáltatnak, a rókaprém kivételével, mely épen azon vármegyéből kerül ki legnagyobb mennyiségben, hol tágabb erdők mellett intenzív a vadtenyésztés.

*

Nemzetgazdasági, különösen pedig közéletmezési szempontból méltányolva a rendelkezésre álló statisztikai adatokat, különösen ki kell emelnem azon vadfajokat, a melyek valóságos piaci árunak tekinthetők; ezek: a szarvas, dám-, erdei, őz-vad, fáczán, császármadár, erdei szalonka, a nyulfélék, a fogoly, fürj és haris, a vadludak és a vadkacsák, rigófélék és egyéb apró madarak. Ezen vadfajok (a többiek mint luxus-vadok amugy is csak ritkán bocsátatnak áruba) vadtermelésünkben körülbelül 17.400 *q* tisztán élvezhető, egészséges hust kínálnak a piacra 633 ezer frt értékben, — 37 frt *q*-kinti árral.

*

A III. kimutatásnak célja feltüntetni azt is és különösen hangsúlyozni, hogy az itteni adatok nemcsak területileg nem ölelik fel az egész országot, hanem kielégítő

adatokat a lelövés mennyiségére nézve sem szolgáltatnak, a mely körülményre különben vadkivitelünk tárgyalásánál még vissza fogok térni.

Tudvalevő dolog, hogy a vadtenyésztés legintenzivebb ott, a hol sík erdő, liget és csenderes, sík vagy lejtős mezőséggel váltakozik. Már pedig azt tapasztaljuk, hogy a III. kimutatásban első sorban feltüntetett 13 vármegyében képviselt 522 területegységből 124 területegység erdőre esik, 570 területegység mező ellenben képviselve egyáltalában nincsen. Ebből azt kell következtetünk, hogy ezen statisztikai adatok legnagyobb részben kincstári és községi területekre vonatkoznak, míg az egyházi és magánkézen levő latifundiumok csak kisebb mérvben vannak képviselve. Ha ezen feltevésünk csak megközelítőleg helyes, helyesnek kell lenni az ebből levont azon következtetésnek is, hogy ugy az évi lelövési átlagot, valamint az értékesítést, — de a mint már előbb hangsúlyoztuk, csak az élvezhető vadnál, — a feltüntetett mennyiségeknek bátran kétszeresére lehet becsülnünk s így a II. kimutatáson feltüntetett sulykimutatás annak kétszeresére, az élvezhető husnak értéke . . . 1,280.000 forintra az agancsok értéke legalább 20.000 » a nyers bőrök értéke 300.000 » a zsiradéknak értéke körülbelül 3000 » a lelövés értéke tehát összesen . . . 1,603.000 forintra tehető, a mivel még csak körülbelül van megközelítve azon összeg, mely a kivitel és a belfogyasztás értékét kifejezheti.

*

Még azon körülményt kívánom megemlíteni, hogy az évi lelövés zömét Dunántul és Dunáninnen, hazánknak területileg tehát alig 36%-a szolgáltatja, a miből önként következik, hogy a vadtenyésztés, ha figyelembe vesszük is a tiszáninneri és tiszántuli

és erdélyrészi összefüggő erdőségeket, nemkülönben a Duna-Tisza közti és a tiszántuli teljesen erdőtlen és így a vadtenyésztésre kevésbé alkalmas tág-mezőségeket: eddig még beláthatlan mértékben fejleszthető ha különösen a kormánykörök méltánylását kivívnia, s azon nyugóktól szabadulnia sikerül, a melyek fejlődésében akadályozzák. Ide számítandók a túl magas fogyasztási adók, melyek a vadat luxus-élelemmé drágítják és a zárt városok piacairól csaknem teljesen kizárják; az orv-vadászat minden változatában, mely csak a vadászati törvény határozatainak következetes alkalmazásával és szigorú érvényesítésével ellensúlyozható; végre pedig magának a vadászati törvénynek különösen a tilalmi időkre vonatkozó hiányos rendelkezései.

*

Hogy a nagyvadra való vadászat költséges sport, azt senki sem fogja tagadni. Számba kell itt ugyanis venni a tetemes károkat, a melyeket a nagyvad úgy a terület tulajdonosának, mint szomszédjainak birtokain okoz, a melyért ismét a vadászat tulajdonosa szavatossággal tartozik. Számba kell venni az óvással s magával a vadászattal járó költségeket. Ámde más képest a dolog a fogoly- és a fáczántenyésztésnél, mely utóbbi vadfajok a mezőgazdaságban alig számbavehető kárt, de a bogarak s álcák pusztításával tetemes hasznot tesznek. Téli fentartásuk és óvásuk nem jár nagy költséggel s a legkönnyebben értékesíthetők. Ide számít a legutóbbi időben sokat megszólalt nyúl is, mely hogy a mezőgazdaságra nem ártalmas, senki sem vitatja; hogy pedig gyümölcsösökben a facsemetéket megrágja, csak annak tulajdonitható, hogy a kellő élelemmel nem látják el; másrészt meg, hogy a gyümölcstermelő nem tartja szüksé-

gesnek értékes csemetéit ezen eshetőséggel szemben megvédeni, hanem az egyedül helyes védekezés: az önsegély helyett kigyót-békát kiált s kérlelhetlen pusztitással fenyegeti az éhező vadat. Hogy a vadtenyésztés és a gyümölcstermelés okszerűen üzve mennyire megférnek egymás mellett: utalok Csehországra és A.-Ausztriára, melyek mindkét gazdasági ág művelésében messze előtűnk járnak.

A hol intenzivebb az apró vadak tenyésztése, ott természetesen egyaránt kedvező talajviszonyokat feltételezve — nagyobb lesz a területegység jövedelmezősége, mint ott, a hol tulnyomóan a nagyvad tenyésztésére fektetnek fősulyt, minthogy az utóbbinak költségei a nyers jövedelmet gyakran nemcsak egyensúlyozzák, de nem ritkán felül is mulják.

A III. kimutatás utolsó hasábjából látjuk, hogy a kiválogatott 13 vaddúsabb vármegyében is a területegységek eredményei ugy darabszám, mint érték szerint igen változók; a mig ugyanis az évi átlag-lelövés értéke piaci vadakban 100 holdankint Pozsony vármegyében 22 frt 60 kr, Nyitrában 19 frt 79 kr, Sopronban 17 frt 67 kr, Szolnok vármegyében 15 frt 99 kr, Vas vármegyében 15 frt 85 kr, Somogyban már 10 frt 60 kr-ra, Mosonban 9 frt 90 kr-ra, Fehérben 9 frt 73 kr-ra, Veszprémben 7 frt 58 kr-ra, Komáromban 7 frt 62 kr-ra, Zalában 6 frt 66 kr-ra, végre Pest és Arad vármegyékben 2 frt 65 kr-ra, illetve 2 frt 11 kr-ra leszál, vagyis egy 5000 holdas vadászterület — kerek számokban kifejezve — Pozsonyban 1130, Nyitrában 990, Sopronban 885, Szolnokban 800, Vas vármegyében 790, Somogyban 530, Mosonban 495, Fehérben 485, Komáromban 380, Veszprémben 375, Zalában 330, Pest vármegyében 130, Arad vármegyében 105 frt nyers jövedelmet

hozna, de — ismételve hangsúlyozom — csak a III. kimutatásban felsorolt piaci vadak után.

Sokkal kedvezőtlenebbek a viszonyok azon vármegyékben, melyeknek összefüggő tágas erdőségei a vadtenyésztés szempontjából kedvezőtlen talajnak tekintendők. Így Trenscén vármegye, habár területének csak fele erdő, már csak 95 frtot tüntet ki nyers jövedelmi átlagként egy-egy ötezer holdas terület után, mely átlag H á r o m s z é k b e n 35 frtra, M á r a m a r o s b a n 30 frtra, végre C s i k vármegyében 20 frtra száll le. Hasonlóképen kedvezőtlen az eredmény azon vármegyékben, a hol az erdő igen csekély. Temesben, a hol az erdő az összes területnek csak 13·5%-át, Hajdu vármegyében, a hol épen csak 0·5%-át teszi, az 5000 holdas terület átlagaként szintén csak 110, illetve 85 frtot kapunk.

A felsorolt adatok elég világosan utalnak arra, hogy — eltekintve a többi országrészekről — a Dunántul és Dunáninnen aránylag vaddús vármegyéiben is a vadtenyésztés mennyire fejleszthető s mennyire kell azt még fejlesztenünk, hogy a rendszeres vadtenyésztés és vadászat mintaképét, a területileg háromszor kisebb Csehországot e téren legalább is utólérhessük, a mit csak kintartó s talán költséges közös tevékenységgel s a magas kormányának és a törvényhozásnak támogatásával remélhetünk.

*

Vadkivitelünk és a vadbehozatal arányairól a IV. alatti kimutatásokból nyerünk tájékozást. Ezekből megállapíthatjuk, hogy míg a behozatal annyira jelentéktelen, hogy a behozott élő és leölt vadak husának értékösszege a kitüntetett 7 év alatt alig haladja túl a 150.000 frtot: addig vad-kivitelünk ugyanezen idő alatt kerekszám-

ban kifejezve 4,217.000 frtra rug fel, a mi átlag-számítás-sal kifejezve azt jelenti. hogy körülbelül 21.500 frtot adtunk ki évenként a behozott vadért, ellenben az itt nevelt és a kivitel útján értékesített vadért körülbelül 602.000 frt folyt be évenként a z o r s z á g b a.

A 7 év alatt legtöbb vad került hozzánk Ausztriából: 3295 drb és 176.472 kiló, ugyanezen idő alatt a legkevesebb (3 kiló) Szerbiából érkezett. Kivitelünk z ö m e, 109.915 drb és 4,961.832 kiló Ausztriába került; ez után legtöbbet szállítottunk a német- o r s z á g i p i a c z o k r a: 1386 darabot és 72.586 kilót Hollandiába és Belgiumba 11 darabot és 161.255 kilót, Romániába 297 darabot és 4811 kilót, Olaszországba 142 drbot és 681 kilót, Franciaországba 7 drbot és 10.955 kilót, Svájcba 6 drbot és 1971 kilót, Bosznia- és Hercegovinába 3 drbot és 925 kilót, Szerbiába 2 drbot és 54 kilót, a Balkán félszigetre 10 drbot, Nagy-Britanniába 17 kilót és Oroszországba 2 kilogrammot. Ezekhez az orsz. statiszt. hivatal évi jelentéseiből vett hiteles adatokhoz csupán azt kívánom még felvilágosításul megjegyezni, hogy Ausztria piacjai a magyarországi vadat illetőleg csak gyűjtő piaczoknak tekinthetők, mert az oda szállított vad tulnyomó része onnan Franciaországba, Belgiumba és Angliába vitetik.

Az egyes éveket tekintve: kivitelünk 1890-ben volt legmagasabb: 1.006,026 frt és 1886-ban volt a leggyengébb: 383,319 frt értékkel.

Ezen adatok kedvezően világítják meg előzőleg tett ama következtetésemet, a hol vadlövésünk évi átlagos értékét körülbelül 1.603,000 frtra becsültem. Mert ha a kivitel értéke a IV. kimutatásban részletezett kétségbevonhatlan adatok szerint átlag-számban 602,000 darabra

rughatott: a belfogyasztás mindenesetre jóval több volt ennél és így az I., II. és III. alatti vadlövés-kimutatásokban hazánk nem képviselt s több mint fele részének (2882 □ mfldek) az itteni adatok alapján következtetett vadlövése: nem lett tulbecsülve, — mert különben lehetetlen lett volna 602 ezer frt átlagértékű vadat az ország területéről évenként kiszállítani.

Mindezekből kétségtelen bizonyossággal megállapítható lévén az, hogy vadnevelésünk a belfogyasztáson kívül már nem jelentéktelen mennyiségű vadhust képes évenként a kiviteli piacokra bocsátani: minthogy e téren a viszonyok javulása remélhető: a legfőbb teendők egyike volna ezen fölösleges vadhus számára alkalmas piacról gondoskodni s egyuttal kedvező kereskedelmi összeköttetések mellett, annak legjobb értékesítését biztosítani. S mivel ily irányban a társulás útján megkísérlett mozgalom eredményhez nem vezetett, tekintve, hogy nagymérvű közgazdasági kérdés megoldásáról van szó: kívánatos, hogy e kérdést a magas kormány vegye pártfogásába, épen úgy, mint a hogy jóakarátát a hazai borok, a tejfogyasztás illetve értékesítés és egyéb gazdasági ágak érdekében meg nem tagadta. Vadászatunk fejlesztésével és a szállítás biztosításával tömérdek vadat bocsáthatunk a nyugati és délnyugati piacokra, a hol kevés a vad s folyton magasak az árak, s ez milliókat hozhat évenként az országba.

*

A községi és törvényhatósági vadászterületek bérletviszonyairól az V. kimutatás tájékoztat. E szerint Magyarországnak 12788 községe közül (a városokkal együtt) az 1884. és 1885. években 12305 község birt vadászterületet, míg 483 községnek ilyen terület nem volt

birtokában. A községek kezén levő összes vadászterületből, 10958 községnek mintegy 24 millió holdja volt ezen időben bérbe adva, míg 1347 községnek több mint másfél millió hold területén a kötelező bérbeadás ezen időben még nem történt meg. Százalékokban kifejezve az összes birtokból tehát 93·5% volt tényleg bérben és csak 6·5% várt még bérbeadásra.)*

A kibérelt terület 1249 községnél még a régibb intézkedések szerint hat évnél rövidebb időre adatott bérbe, 9565 község területe azonban már az 1883. évi XX. t.-cz. értelmében hat évre, 144 község területe pedig ennél hosszabb időre volt bérbeadva.

A kibérelt, közel 24 millió holdnyi, községi birtoknak vadászati évi bére 300.932 frt 98 kr, úgy hogy 100—100 hold községi vadászterületre országos átlagban 1 frt 26 kr esik. Vármegyénkinti átlagban tekintve ezen haszonbér-jövedelmeket, Magyarországon csak egy olyan vármegye van (Pozsony), a hol 100 holdankint 8 frton felül rúg a vadászati haszonbér; hat forinton felül egy vármegyében (Sopron) fizetnek; öt frton felül egy vármegyében (Moson); négy frton felül egy vármegyében (Vas); három frton felül négy vármegyében; két frton felül három vármegyében; egy frton felül tizenegy vármegyében; 0·5 frton felül 14 vármegyében, 0·5 frton alul 27 vármegyében 100 holdankint.

A városok területeinek vadászati viszonyai sokkal kedvezőbbek. Így:

Pozsony	városnál	7057	hold	vadászterületért	100	holdankint	22·09	frt
Kismarton	»	3033	»	»	»	»	20·93	»
Körmend	»	3945	»	»	»	»	20·28	»

*) Lásd. Dr. Keleti Károly értekezését a »Vadászlap« 1888. évf. 293. oldalán, honnan az itteni és alábbi adatokat átvettem.

Nagyszombat városnál	3714 hold vadászterületért	100 holdankint	14.82 frt
Monor	> 8000 >	>	> 11.25 >

folyt be. — A legsilányabb bérösszegek fizettettek:

Breznóbánya városnál	63,180 hold vadászterületért	100 holdankint	0.55 frt
Debreczen	> 104,194 >	100	> 0.52 <

A községi területek vadászati haszonbér-jövedelmeit egyesleg tekintve: a legmagasabb bér fizettetett a jász-nagy-kun-szolnokvármegyei Kenderes községben és pedig 100 hold 80 frtjával, a borsodvármegyei Ó-Hutta község 64 hold területe 44 frt 06 krral, — mig aztán Ugocsa, Kolozs, Fogaras, Árva, Nógrád, Sáros és Zala vármegyék egyes területein 100 hold után 0.2, illetve 0.4 krajczárig is leszállt a vadászati haszonbér.*)

Ezen statisztikai adatok kiegészítéseül még csak a területek holdankinti arányairól kívánok megemlékezni. A Magyarországon (az V. kimutatás szerint) bérbeadva volt 10.958 községi és törvényhatósági területek közül 50 holdig bir 52 község, 100 holdig bir 123 község, 200 holdig bir 362 község, 500 holdig bir 1392 község, 1000 holdig bir 2578 község, 2000 holdig bir 3175 község és 2000 holdon felül 3276 község. E szerint a bérbeadva volt községi és törvényhatósági területek majdnem $\frac{1}{3}$ részének 2000 holdnál nagyobb területe van.

A községek és városok tehát csupán vadászterületeik bérbeadásából 300.000 frtnál többet vettek be évenként, a mi magában véve sem kicsinyelhető ugyan, azonban ugy véljük, hogy a mai viszonyoknak messze mögötte marad. Tudni kell ugyanis, hogy az 1883. évi XX. t.-cikkben a községi és törvényhatósági területekre kimondott kötelező bérbeadás ezen első években, a mikor t. i. az itt idézett

*) Lásd: Keleti Károly értekezését az idézett helyen.

adatok, az »Országos magyar vadászati védegyelet« megkeresésére a belügyministerium által összegyűjtettek: részben még végre sem hajtattott, részben pedig végrehajtható sem volt — azért, mivel a területek egy része korábban szerzett szerződéses jog czimén még le volt kötve. Ezen községi területek számát az V. alatti kimutatás 1347-ben tünteti ki, miből megállapítható, hogy a több mint 300.000 frt vadász-bér-jövedelem hazánk községi és törvényhatósági területeinek valamivel több mint $\frac{1}{8}$ -ad részeért folyt be, $\frac{1}{8}$ -ad rész pedig akkor még az idézett törvénycikk rendelkezésének megfelelőleg értékesítve nem volt.

Tekintve, hogy a korábban kötött szerződések azóta már ezen községekre nézve is lejártak, s hogy folyton javuló viszonyaink mellett a közigazgatási hatóságok a vadászati törvényben kimondott kötelező bérbeadást, az illető községi és törvényhatósági területekre nézve már eddig teljesen végrehajthatták, tekintve továbbá vadászati törvényünk üdvös kihatását, minek következményekép ma már szép állományu vadászterületeket birunk a községi birtokokban is, a minek következtében a községi területek hasznobére első bérbeadásuk óta két, sőt háromszorosan is emelkedett: nem hisszük, hogy túlzásba esnénk, midőn azt állítjuk, hogy a hazai összes községek, területeik vadász-bérlete után, mostanság legalább is egy millió frt tiszta jövedelmet élveznek.

Ha most figyelembe vesszük, hogy a kincstári, egyházi, uradalmi és egyéb nem községi birtokok is közel ugyanekkora területet (vagyis 22,905.000 holdat) ölelnek fel, melyeken a minden esetre kedvezőbb vadászati viszo-

nyok mellett elérhető jobb árakra nem is tekintve, hanem csak a községi bérletek jövedelmezőségét véve irányadónak, további 1.000.000 frt vadászati haszonbért lehetne elérni: kétségtelennek kell tartanunk, hogy ezt a manapság ugyan még képzeletheli jövedelmet figyelmen kívül hagyni annál kevésbé szabad, mert a jelzett összeg a földbirtok értékesiségének javára tőkésítve kerek husz millió forintnak felel meg, úgy hogy bátran feltehetjük, miszerént a magyarországi földbirtokok összességének értékét tisztán a vadászat 40.000.000 frttal emeli.

A kincstári erdők vadászber-jövedelméről kívánok még itt megemlékezni. Gyakori a panasz a miatt, hogy ezen folyton szakszerű kezelésben részesült és általában szép vadállománynyal rendelkező nagy területek vadászati joga: aránylag olcsóért szokott hasznosítani. Ez azonban tévedés, mert a bérleti szerződésben foglalt megszorításokkal és a bérletek megfelelő kihasználhatásánál mellözhetlen beruházásokkal együtt, a kincstári erdők vadászati jogának bérösszegei a viszonyoknak körülbelül megfelelő magasságra emelkednek. Az ily terület bérlőjének ugyanis a mellett, hogy a vadászatot csakis az okszerűség követelte korlátozások közt üzheti: kisebb építkezésekre, cserkészutakra, sózókra, vadfogókra s általában a kártékony és a dúvadak mérgezésére némelykor egész kis vagyont kell befektetnie, a mi részére közvetlenül soha sem térül vissza, hanem a bérterület értékgyarapodásában az államkincstár tulajdona marad. Ha tehát ily bérleteknél nem a

pillanatnyi hasznot, hanem ezen különböző érték-gyarapodásokat és azt tekintjük, hogy e béreteknek kivétel nélkül mintaszerű kezelése mellett a vadállomány folytonosan emelkedik: lehetetlen szakszempontról helyesléssel nem kísérni a ma követett ama rendszert, mely a vadállományunkban is nagy értéket képező kincstári területek vadászati jogát ily óvatos előrelátással hasznosítja.

A vadászat jelentőségének mérlegelésénél az állampénztárnak, a vadászati bevételei is kiváló figyelmet érdemelnek. Ezek részint közvetlenül, részint közvetve folynak be s e miatt tüzetesen nem lehet megállapítani azon összeget, a melylyel a vadászat államháztarunkhoz járul. Így a részben állami bevételt képező vadfogyasztási adók, a vadszállítások, továbbá a lőpor-eladásból tisztán a vadászat után elért bevételek mérvéről: megfelelő adatok hiányában még csak megközelítő becsléssel sem szólhatunk, noha kétségtelen, hogy e czimeken tetemes összegnek kell az állampénztárba befolynia. Ezeket tehát csak épen megemlítve, tekintsük meg azon bevételeket, a melyek nagyságára, megbízható adatok alapján következtetést vonhatunk.

Ilyenek első sorban is a vadászati jegy- és fegyver-adó bevételek, melyek mérvéről az állami zárszámadásból vett s a VI. kimutatásban részletezett adatok nyújtanak tájékozást. Kár, hogy e két adó-nem a zárszámadásban együtt van kitüntetve s így azokat külön-külön nem ismerhetjük.

E szerint 1885-től 1891. végéig a vadászati jegy- és fegyver-adóból Magyarországon 3,130.718 frt, Horvátország nélkül 2,935.350 frt folyt be, melyből átlag-számítással 447.245 frt be-

vétel esik egy-egy évre. A legjobb év volt az 1885-diki, a midőn 490.814 frt, tehát majdnem 100.000 frttal több folyt be, mint az utolsó, vagyis 1891. évben, a mely ezen hét év között a legroszabb vala.

Ezen adatokra tekintve, lehetetlen, hogy első pillanatra fel ne tűnjék a bevételek fokozatos csökkenése, melyből viszonylagos bevétel-szaporodással egyedül az 1890-diki jó vadász év tűnik ki. Ebben az esztendőben ugyanis kerek számban kifejezve 27.000 frttal több folyt be a vadászjegyek és a fegyver-adó után, mint az előző évben és 72.000 frttal több, mint a rákövetkező rossz vadász-évben, — mely összehasonlításból kétségbevonhatlan bizonyossággal megállapítható az, miszerint államháztartásunk e czimen várható bevételeinek mértékére a vadászati év minősége döntő befolyással bír, vagyis: jó vadászati év a bevételeket szaporítani, rossz vadászati év a bevételeket csökkenteni fogja.

A fegyver-adó és a vadászati jegy-adó bevételeinek emelkedése tehát jó vadászati viszonyokat feltételezván: a vadászati ügy már ezen okból is megérdemli az állami támogatást, a hathatós felügyeletet és a vadóvás és tenyésztés intenzivitásának széleskörű kifejlesztését. De másrészt nagyban függ e bevételek mértéke a vadászjegy és fegyver-adó fizetésére köteles egyének szigorú ellenőrzésétől is, mert köztudomású tény, hogy ma még mindig több a jogosulatlan, mint a jogosult vadászok száma Magyarországon. Ezen visszás állapotot megszüntetni s a köztelherviselés egyenlővé tételét biztosítani: ismét csak az államhatalom van hivatva eszközölni, — mely feladatának a közel jövőben várható állami közigazgatás keresztülvitelével bizonyára több eredménnyel fog megfelelhetni, mint ma.

A kincstárnak továbbá bevételei vannak a községit területek vadászati haszonbér-jövedelmei után fizetett III. osztályu kereseti adóból,*) és pedig 10%. A községek és törvényhatóságok ezímen befolyó jövedelmeit előzőleg már egy millió frtra becsülvén: ezen haszonbérek után a kincstárba befolyó összeget körülbelül 100.000 frtra lehet tenni.

*

A közélélmezés szempontjából tekintve évi lelövésünk eredményét, a vadászatnak közgazdasági fontossága leginkább szembetűnik.

Ha tekintetbe vesszük, hogy az évi lelövés átlagaként évenként 17.500 métermázsának — mint már indokoltuk — kétszerese, vagyis 35.000 métermázs a egészséges vadhus vethető a piacra, 1,282.000 frt értékben, tehát kilogrammonként (bele nem számítva a fogyasztási adókat) 36·5 krjával: nyomban szembeötlík úgy a husmennyiség nagyságánál, mint annak olcsóságánál és élvezhetőségénél fogva azon előny, melyet a vadászat a közélélmezés kérdésében kínál.

Egy közép nagyságu jó ökröt 500 *kg* élő súlylyal számítva, ennek 65 százalékát, vagyis 280 *kg*-ot kapunk élvezhető husmennyiségként; a 35.000 *mm* vadhus tehát felér 12.500 darab ilyen ökrnek élvezhető husával. Népiesebben kifejezve ezen számítást, ha egy emberre naponként egy fél kilogramm vadhust s az élvezési időnyt (augusztus—január, 154 nap) 5 óra számítjuk, egy ember felemésztene az egész 5 havi időny alatt 77 kilogrammot és 5 hónapon át kb. 45.500 egyént lehetne ezen vadhus-mennyiséggel táplálni.

Hogy a vad a közélélmezés terén minő tényezővé fej-

*) L. a pénzügyi közigazgatási bíróság 1936. sz. alatt megjelent elvi határozatát.

lódott, bizonyítják továbbá azon adatok, melyeket a világvárosok vadfogyasztása nyújt.

M. A. Husson statisztikája szerint ugyanis Páris fogyasztévenként körülbelül egy millió 800 ezer pacsirtát, 16 ezer erdei szalonkát, 11 ezer mocsári szalonkát, 59 ezer fürjet, 59 ezer vadkacsát, 7825 szarvast és őzet, 39 ezer fáczánt, 42 ezer fenyvesmadarat, 406 ezer üregi nyulat, 248 ezer mezei nyulat, 495 ezer foglyot, 46 ezer bibiczet, stb. összesen 2 millió 588 ezer *kg* vadhust.

Anglia 1885-ben elfogyasztott: 487 ezer nyir- és császárfajdót, 415 ezer grouset és siketfajdot, 208 ezer foglyot, 380 ezer fáczánt, 370 ezer nyulat, 730 ezer üregi nyulat, 18 ezer különféle szalonkát, 120 ezer vízi szárnyast, 720 szarvast, 1730 őzet és 270 vaddisznót, mely vad nagy része Svédországból és Norvégiából vitetett be.*) Ezen vadak a mi számításunk szerint legalább 3 millió 257 ezer *kg* húst szolgáltatnak.

*

Ezekben utalva a vadászatnak úgy nemzetgazdasági, mint ipari- és kereskedelmi, valamint közéletmezésügyi fontosságára, befejezésül csak röviden ismétlem még, hogy a vadászatból évenként jövedelmet huznak:

a) a z á l l a m és pedig a községi és törvényhatósági területek vadászati haszonbérjövödelmei után befolyó III. oszt. kereseti adó czimén körülbelöl 100.000 frt
továbbá a vadászati és fegyver-adóból a fentebb kitüntetett átlag szerint 447.000 »

b) a k ö z s é g e k bérbeadásra kö-

*) »Vadászlap« 1886. évf. 153. oldal.

telezett vadászterületeik hasznobére fejében körülbelől	1,000.000 frt
e) a vadász-tulajdonosok az évi lelövés értékében körülbelől	1,600.000 »
együtt . . .	3,147.000

forintot; továbbá:

d) a z áll a m k i n e s t á r: a vadfogyasztási adóból, a vadak szállításából, a lőpor eladásából stb.;

e) a z á r t v á r o s o k a vadfogyasztási adópótlékból;

f) a v á r m e g y é k, v á r o s o k é s k ö z s é g e k: a vadász-ebek után fizetendő eb-adóból stb. stb. — mely utóbbi jövedelmeknek menységéről azonban megfelelő adatok hiányában fogalmunk nincs.

Ha e mellett még figyelembe vesszük a vadászatnak ama sokféle kihatását, melyet például a kereskedelemre és az iparra is gyakorol s ez utóbbit illetőleg egyedül csak a a f e g y v e r - i p a r r a utalunk, mely a sokkal előrehaladottabb nyugaton a fegyver-technika mai előhaladottsága mellett ezer és ezer embert, de például Belgiumban egész városokat foglalkoztat; ha tekintjük jótékony kihatását a s z e g é n y e b b k ö z s é g i l a k o s o k r a, a kik mint á l l a n d ó a l k a l m a z o t t a k a vadászat szolgáltatásban keresik meg mindennapi kenyerüket maguknak és családjuknak: eléggé meg van világítva a vadászatnak nemesak nemzetgazdasági és közgazdasági fontossága, de ipari, kereskedelmi és társadalmi jelentősége s mindezek mellet az is, hogy a vadászat ügyei bizonyára megérdemlik, hogy a magas kormány figyelmében részesüljenek s a mai kor folytonos művelődésével lépést tartva, az állam és az emberiség javára tovább fejlesztesse!

I. Magyarország területi nagysága

viszonyítva a lelövési kimutatásokban képviselt területek átlag-terjedelméhez.

Ország-rész	A terület □ mértföldekben (egy mértföld = 10.000 hold à 1600 □ öl)								
	e g y á t a l á b a n			a mennyiben a lelövési ki- mutatásokban képviselve van			% -okban		
	erdő	mező	összesen	erdő	mező	összesen	erdő	mező	összesen
Dunántul	141-9311	631-9375	773-8686	81-2876	277-4604	358-7480	57	44	46
» innen	218-0138	762-5137	980-5275	157-3393	412-2748	569-6141	72	54	58
Tiszáninnen	216-6075	401-3534	617-9609	104-3858	42-9019	147-2877	48	10	24
» túl	355-4613	1179-3281	1534-7894	245-6009	267-8841	513-4850	69	23	33
Erdélyi részek	397-3188	599-3289	996-6477	207-3282	225-1233	432-4515	52	37	43
Egész Magyarország	1329-3325	3574-4616	4903-7941	795-9418	1225-6445	2021-5863	60	31	41

VI.

A kincstár bevételei a fegyver- és vadászati adóból. *)

1885 - 1891. években.

Az állami zárszámadások adatai alapján.

Év	Magyarország	Horvátország	Együtt
1885	461,148 frt	29,366 frt	490,514 frt
1886	433,664 »	18,102 »	451,766 »
1887	415,733 »	29,624 »	445,357 »
1888	415,146 »	30,459 »	445,605 »
1889	408,627 »	29,437 »	438,064 »
18 0	427,384 »	37,852 »	465,236 »
1891	373,348 »	20,528 »	393,876 »
Összesen:	2.935,350 frt	195,368 frt	3.130.718 frt

*) A krajczárok elhagyva, vagy forintokká kikerekítve.